

23. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монография. Киев: Центр учебной литературы, 2005. 648 с.

24. Иванов Ю.Б., Пилипенко А.А. Интеграційний розвиток суб'єктів господарювання: теоретичне обґрунтування та організація управління: монографія. Х.: ІНЖЕК, 2012. 400 с.

25. Кунцін С.В. Механізм управління розвитком підприємств туристично-рекреаційної сфери: монографія. Сімферополь: Кримнавчпеддержаввидав, 2012. 454 с.

26. ISO 42010:2011 «Системная и программная инженерия. Описание архитектуры». URL: <http://www.internet-law.ru/gosts/gost/63426/>.

27. Організація маркетингового управління діяльністю підприємств ма-шинобудівного кластера в умовах глобалізації: монографія / Т.І. Лепейко, А.А. Пилипенко, О.І. Пушкар та ін. Харків: Золоті сторінки, 2015. 664 с.

УДК 33.671.9.12.2

Щербань П.П.,
казначей,
ПАТ «ТАСКОМ Банк»

ІНЦИДЕНТИ ТА РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ФОРМУВАННЯМ РЕСУРСІВ НА МІЖБАНКІВСЬКОМУ РИНКУ

Щербань П.П. Инциденты та ризики пов'язані з формуванням ресурсів на міжбанківському ринку. У статті висвітлено аспекти аналізу організаційно-економічних факторів управління ліквідністю комерційного банку, зокрема особливості акумуляції ресурсів на міжбанківському валютному та фондовому ринках як похідних інструментах. Проведено детальне оцінювання значущості бізнес-середовища в рамках залучення дисконтованих грошових потоків, що відображено оновленими індикаторами прийнятності рівня прибутковості для банку. Розпізнано складові частини показників операційного ризику банків відповідно до значимості причинних факторів інцидентів. Сформовано умовні групи комерційних банків, що класифікуються за загальними способами здійснення фінансових стратегій та джерелами створення основних напрямів використання здобутих ресурсів на міжбанківському та фондовому ринках із виокремленням ризиків. Обчислено коефіцієнт ризиковості економічного розвитку банківської установи та окремих аспектів діяльності з ресурсозаміщення на міжбанківському ринку.

Ключові слова: міжбанківський ринок, залучення ресурсів, ризики, інтегрована система управління ліквідністю, вагомість, акумуляція.

Щербань П.П. Инциденты и риски, связанные с привлечением средств на межбанковском рынке. В статье освещены аспекты анализа организационно-экономических факторов управления ликвидностью коммерческого банка, в частности особенности аккумуляции ресурсов на межбанковском валютном и фондовом рынках как производных инструментах. Проведена детальная оценка значимости бизнес-среды в рамках привлечения дисконтированных денежных потоков, что отражено обновленными индикаторами приемлемого уровня доходности для банка. Распознаны составные части показателей операционного риска банков в соответствии со значимостью причинных факторов инцидентов. Сформированы условные группы коммерческих банков, которые классифицируются по общим способам осуществления финансовых стратегий и источкам создания основных направлений использования полученных ресурсов на межбанковском и фондовом рынках с выделением рисков. Определен коэффициент рискованности экономического развития банковского учреждения и отдельных аспектов деятельности по замещению ресурсов за счет межбанковского рынка.

Ключевые слова: межбанковский рынок, привлечение ресурсов, риски, интегрированная система управления ликвидностью, весомость, аккумуляция.

Shcherban P.P. Incidents and risks related to the resource's formation in the interbank market. The article analyzes the aspects of analytical and organizational factors in commercial bank's liquidity managing in particular features of resource's accumulation of in the interbank currency and stock markets. A detailed calculation of business environment signification has been carried out in the framework of attracting discounted cash flows, reflected by updated indicators in acceptable level of bank's profitability. The components of indicators among banks operational risk in accordance with the significance of incidents' causative factors were performed. The conditional groups of commercial banks were shaped, which are also classified according to the general methods of financial strategies and sources implementation. The risk factor of the economic development of the banking institution and certain aspects of resource allocation in the interbank market were calculated.

Key words: interbank market, attraction of resources, risks, integrated liquidity management system, weight, accumulation.

Постановка проблеми. За останні роки більша частина власників корпоративних облігацій зазнала значних утрат через неспроможність емітентів вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Як результат, це сприяло збільшенню масштабів кредитних ризиків, а також ризику дефолту емітентів облігацій, що сприяло оперативному поліпшенню сучасних методик та розробленню нових методик оцінки та управління цими ризиками. Складність залучення ресурсів із відкритого ринку в поточному періоді є зваженою дією та може бути пояснена кризовим станом в економіці. Більшість банків нині входять у цикл ресурсозаміщення на міжбанківському ринку та потребують детермінації інцидентів і оцінки впливу ризиків. Отже, подальшого розвитку потребує дослідження механізмів врегулювання та детермінації ризиків та інцидентів, які виникають під час пошуку ресурсів на міжбанківському ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Із поживленням банківської активності на ринку тісно пов'язана ресурсотворча функція фінансів, проблематику якої вивчали В. Кравчук, В. Міщенко, В. Волга, А. Тимків, Г. Урсуленко, Н. Курдидик, Є. Ладога, В. Сопко, І. Павлишин, В. Коваленко, Я. Головенко.

До науковців, які займалися вивченням інцидентів та ризиків банківських установ, належать: І. Сало, В. Юшенко, В. Макаренко, В. Волощук, А. Єпіфанов, О. Кузьменко, С. Леонов, В. Карпенко, М. Ребрик, Л. Донець, О. Журавко.

Специфіка розрахунків, детермінації та зіставлення актуальних індикаторів ефективності діяльності банків із ресурсозаміщення потребує подальших досліджень у виді формалізації та вдосконалення наявних підходів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних основ інцидентів та ризиків під час акумулювання банком коштів на міжбанківському валютному ринку.

Виклад основного матеріалу. Проведення комплексного оцінювання ступеня операційного ризику комерційного банку повинно базуватися на загальних індикаторах діяльності, значення котрих відображують міру існування поточних загроз функціонування в комплексі загроз платоспроможності. Стабільність діяльності та платоспроможність банку передусім залежать від адаптованого набору індикаторів, які зображують негативу міру або ступінь впливу, яку в разі інциденту можна понести банківській структурі через присутність факторів операційного ризику, які, ймовірно, стали його причиною.

Подібні ситуації трапляються під час виходу фінансової установи на міжбанківський ринок для отримання короткострокових позик, для поточної підтримки лік-

відності і зменшення ризиків платоспроможності у поточному періоді. Акумуляція банківських ресурсів на міжбанківському чи фондовому ринку пов'язана з набором похідних ризиків чи інцидентів за напрямками спеціалізації банківських установ.

Загальний підхід до обчислення цих показників вагомості інцидентів (K) можна описати формулою (1):

$$K = S \cdot I, \tag{1}$$

де S – ступінь серйозності економічних наслідків інцидентів, з якими пов'язаний показник;

I – значущість причинних факторів подій, з якими пов'язаний показник.

Складові частини показників операційного ризику банків за I (формула (1)), які визначають значимість причинних факторів інцидентів, у своєму положенні здійснюють призначення вагових коефіцієнтів ризиковості. Формула обчислюється як сукупність відповідних показників основи операційного ризику для кожного показника: I_{pn} (ризик персоналу), I_{pc} (ризик неповернення міжбанківських кредитів), I_{pb} (ризик бізнес-процесів), I_{pz} (ризик зовнішнього середовища) [10, с. 401]:

$$I = I_{pn} + I_{pc} + I_{pb} + I_{pz} \tag{2}$$

Кожна з доданих частин, які характеризують певний показник у даній формулі, може обчислюватися так:

$$I = \frac{\sum Frp_n}{\sum Frp_3} + \frac{\sum Frc_b}{\sum Frc_3} + \frac{\sum Frb_n}{\sum Frb_3} + \frac{\sum Frz_n}{\sum Frz_3}, \tag{3}$$

де $\sum Frp_n \cdot \sum Frc_n \cdot \sum Frb_n \cdot \sum Frz_n$ – суми причинних факторів інцидентів показника, які мають відношення до ризиків персоналу, ризику бізнес-процесів, ризику зовнішнього середовища відповідно;

$\sum Frp_3 \cdot \sum Frc_3 \cdot \sum Frb_3 \cdot \sum Frz_3$ – загальні кількості формуючих факторів ризику персоналу, ризику операцій на міжбанківському ринку, ризику бізнес-процесів, ризику зовнішнього середовища.

У табл. 1 зображено схему факторних навантажень показників надійності компонентів ресурсів, залучених банками на міжбанківському ринку, завдяки якій встановлюються вага у відсоткових результатах окремих факторів та ступінь впливу окремих інцидентів за напрямками діяльності банку [8, с. 325].

Формування інтегрованої системи управління ліквідністю мусить проводитися залежно від специфіки банківської установи, але в загальному вигляді повинно залучати до себе фундаментальні ступені послідовності та розподілу ресурсів в макросередовищі банківської системи, з відкритого ринку чи міжбанківського ринку кредитування. На рис. 1 приведено аспекти, які виникають у процесі аналізу організаційно-економічних факторів системи менеджменту, аналітики та загального управління ліквідністю [3, с. 406].

Таблиця 1

Показники факторного навантаження надійності ресурсозабезпечення з міжбанківського ринку

	Показники								
	K3	K4	K5	K6	K8	K9	K10	K11	K17
Фактор I	0.005	0.005	0.004	-0.003	0.003	-0.001	-0.001	0.001	0.000
Фактор II	0.984	-0.984	0.860	-0.942	0.942	-0.023	-0.023	-0.018	0.029
Фактор III	0.012	0.012	-0.004	-0.017	0.017	0.967	0.967	0.768	0.012
Фактор IV	-0.014	-0.014	-0.020	-0.008	-0.008	-0.009	-0.009	-0.008	0.999
Питома вага загальної дисперсії, %	10,78	2,32	2,37	5,46	4,34	6,12	4,24	7,45	9,32
Кумулятивна дисперсія, %	0,28	0,74	0,83	1,21	1,78	2,90	3,32	5,01	12,48

Джерело: розроблено автором

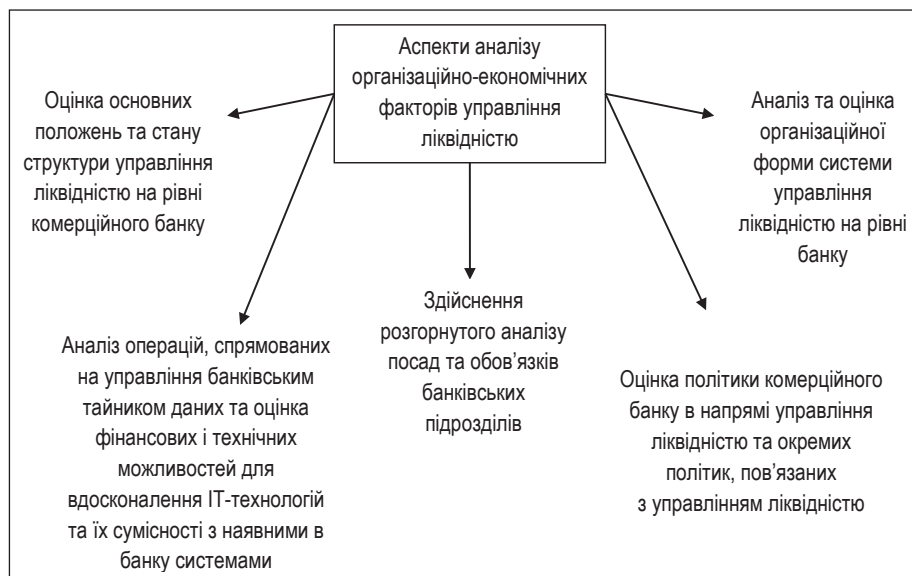

Рис. 1. Аспекти управління ліквідністю комерційних банків на МВРУ [4, с. 125]

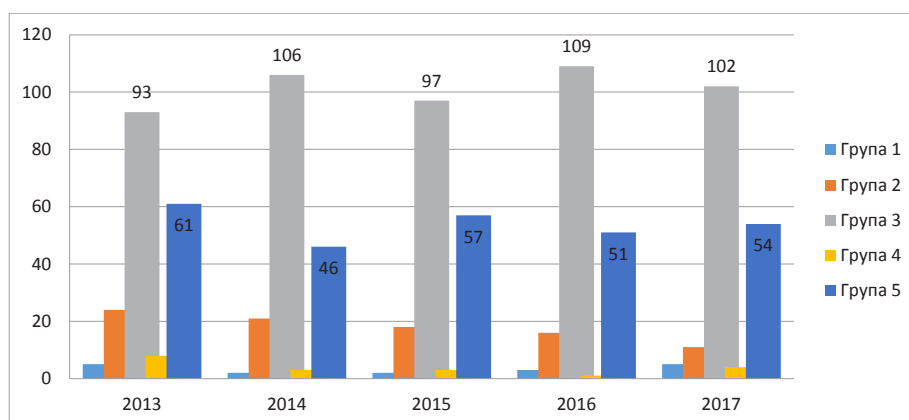

Рис. 2. Динаміка кількості банків у розрізі умовних ресурсних груп [5, с. 290]

Втрати банків на міжбанківському ринку супроводжуються падінням платоспроможності і нормативів діяльності НБУ низкою учасників, причому виплата коштів збанкрутілим банком під час ліквідації малоімовірна через черговість виплат юридичним особам, регламентовану восьмою чергою кредиторів та Законом «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб». Тому ризики надання кредитів банку з кризової зони є підвищеним ризиком, по суті, не забезпеченою кредитною операцією з низькою якістю.

Здійснюючи розширений аналіз ресурсних пріоритетів українських банків, було залучено показники фінансової звітності банків за період 2013–2017 рр. та розбито їх на окремі групи, за якими чітко видно основні періоди часу погіршення діяльності та кількість банків (рис. 2).

Сформовані групи комерційних банків класифікуються за загальними способами здійснення фінансових стратегій, джерел створення та основних напрямів використання здобутих ресурсів.

Зазначимо, що всі банківські установи належать до подібних п'яти груп із належними ресурсними орієнтаціями:

– комерційні структури, що вводять тимчасового адміністратора або інакше перебувають у процесі руйнування (I група);

– використання стратегії взаємодії з фізичними особами (II група);

– реалізація ощадно-інвестиційної стратегії (III група);

– здійснення комерційно-споживчої стратегії (IV група);

– реалізація корпоративної стратегії (V група) [10].

Із даних, зображених на рис. 2, можемо виділити третю групу, котра виділяється за найбільшою чисельністю, саме вони реалізують ощадно-інвестиційну стратегію, залучаючи депозити фізичних осіб, і кредитують потреби юридичних осіб, при цьому слабо використовують інструменти короткострокової акумуляції ресурсів на міжбанківському ринку.

Четверта група комерційних банків, питома вага яких у банківській системі плавно скоротилася з 3% у 2013 р. до 1% у 2017 р., використовують комерційно-споживчу стратегію. За рахунок цієї стратегії вони акумулюють депозити юридичних осіб і спрямовують їх на кредитування вимог фізичних осіб. У 2017 р. частка активів банків даної групи зросла до 3,7% (0,3% у 2013 р.), у депозитах – до 1,9% (з 0,3% у 2013 р.), у кредитах – до 4,3% (0,2% у 2013 р.), водночас суттєво збільшилися сформовані резерви – з 0,2% у 2013 р. до 6,1% у 2017 р.

Частина комерційних банків, які належать до п'ятої групи, здобувають депозити від юридичних осіб та віддають перевагу кредитуванню юридичних осіб, зафіксоване зростання з 30% у 2013 р. до 34% у 2015 р., що поставило переломний момент у функціонуванні групи [7, с. 190].

Для проведення детального оцінювання значущості бізнесу в рамках способу дисконтованих грошових потоків мають бути залучені індикатори ефективності банківської установи як базис утворення лімітів банків-кредиторів для банку-позичальника під час виходу на ринок:

1. чистий прибуток компанії;
2. чистий грошовий потік за звітний період порівняно із середньоринковим згідно з класифікатором НБУ;
3. чистий грошовий потік до оподаткування і виплат відсотків;
4. розмір виплачуваних дивідендів, інвестицій та прямих витрат банку;
5. чистий грошовий потік до виплат відсотків кредиторам;
6. чистий грошовий потік до оподаткування й амортизації.

Варто зупинитися і на чистому грошовому потоці до виплат відсотків. Нині деяка кількість комерційних структур цілковито капіталізує дохід. Загальновідома формула, котра обчислює чистий грошовий потік до виплат дивідендів [9, с. 205]:

$$FV = \sum_{t=1}^n TV_t / (1 + WACC), \quad (4)$$

де FV – майбутній чистий грошовий потік до виплат відсотків, приведений до теперішнього часу; TV_t – чистий грошовий потік у t -му періоді; n – період дисконтування; $WACC$ – ставка дисконтування.

Слід відзначити, що суттєвий вплив на функціонування комерційних банків мають макроекономічні фактори, які формуються за межами банківського бізнесу, проте відображені у вигляді опосередкованих інцидентів без прямого впливу на ринок, тому обчислимо формулу коефіцієнту ризиковості економічного розвитку банку з урахуванням діяльності на МВРУ [6, с. 35]:

$$FV = \sum_{t=1}^n TV_t / (1 + WACC / K_z), \quad (5)$$

де K_z – коефіцієнт ризиковості фінансового розвитку банку з урахуванням діяльності на міжбанківському ринку.

Обчислення коефіцієнта ризиковості розвитку банку потрібно належно виконувати за формулою середньої арифметичної:

$$K_z = \frac{\sum_k^k C_i - I_i}{n}, \quad (6)$$

де C_i – кількість напрямів діяльності та диференційований рівень ризику банку у вигляді узагальнюючого індексу;

I_i – рейтинг банку;

k – поточний індекс стабільності, що розглядається в рамках лімітів банків-кредиторів, для діяльності на міжбанківському ринку;

n – кількість інцидентів, що включені до розрахунку за попередні періоди.

Відповідно до перелічених індексів, у 2016 р. K_z становила:

$$\begin{aligned} K_z &= ((144 - 73) / 144 + (142 - 71) / 142 + (146 - 56) / 146 + \\ &+ (187 - 78) / 187 + (42 - 9) / 42) / 5 = \\ &= (0,49 + 0,5 + 0,62 + 0,58 + 0,21) / 5 = 0,48 \end{aligned}$$

Якщо йдеться про середньозважену ціну капіталу банку ($WACC$), що перевищує розміри економічної рентабельності його ж активів (ROA), то за даними показниками можна виділити те, що вартість комерційної структури не буде скорочена внаслідок дій менеджменту. Загальноприйнята формула обчислення $WACC$ [1, с. 277]:

$$WACC = \sum_i (Wb_i \cdot Cb_i) + (1 + T) \cdot \sum_j (Wp_j + Cp_j), \quad (7)$$

де Wb_i, Wp_j – частка власного і позикового капіталу; i, j – номер джерела фінансування власного та позикового капіталу;

Cb_i, Cp_j – ціна власного і позикового капіталу;

T – ставка податку на прибуток.

З вищеподаної формули зробимо визначення середньозваженої ціни капіталу, що здійснюється у т. ч. на основі ціни власного капіталу.

Найбільш точно та вдало можна дізнатися точний результат розрахунку $WACC$, опираючись на показники комерційного банку. Виходячи з того, що комерційні структури є певною мірою прихованими організаціями, акції яких досить мало реалізуються на фондовому ринку, то у статті була сформована методика «витратної» оцінки вартості банку, базуючись на загальноприйнятій формулі $WACC$, яка була запропонована для непублічних компаній, що функціонують у закритому середовищі, такому як міжбанківський ринок ресурсів [2, с. 210].

Вартість капіталу можна обчислити через планові (прогнозні) або фактичні витрати на залучення капіталу з відповідного джерела:

$$Cb_i = Pb_i / Wb_i \cdot 100\%, \quad (8)$$

де $Cb(p)$ – ціна власного (позикового) капіталу, у % з i -го (j -го) джерела;

$Pb(p)$ – прогнозні або фактичні витрати на залучення капіталу з визначеного джерела;

$Wb(p)$ – частка власного (позикового) капіталу з відповідного джерела.

Висновки. У статті розглянуто підґрунтя детермінації ризиків, що на пряму мають відношення до створення ресурсів на міжбанківському ринку, та визначено основні фактори аналізу економічних аспектів менеджменту ліквідності банків.

Встановлено й обчислено індикатори, які виявляють ризики під час діяльності комерційних банків, та розглянуто змістовні елементи вагомих індикаторів операційного ризику комерційних структур за значенням I , що встановлюють більш чітку значимість причинних факторів інцидентів. Проведено огляд інтегрованої системи управління ліквідністю, що допомогло виявити їх ґрунтовні послідовні етапи, та приведено фактори, що входять до процесу аналізу організаційно-економічних аспектів структури управління ліквідністю.

Під час дослідження створено відносні групи комерційних банків, які характеризуються загальними засобами реалізації різнопланових фінансових стратегій та чинників формування вагомих для банківської діяльності векторів застосування акумульованих ресурсів на міжбанківському та фондовому ринках.

Розраховано коефіцієнт ризику під час удосконалення економічного стану комерційної структури та часткових моментів діяльності з ресурсозаміщення на міжбанківському ринку, все це впливає на комерційну діяльність банківських установ.

Список використаних джерел:

1. Волошук В.Р. Моделювання ризиків кредитно-інвестиційної діяльності банків. Інноваційна економіка. 2014. № 6. С. 274–280.
2. Волга В.О. Міжнародні моделі та технології мікрофінансування малого і середнього бізнесу. Бізнес Інформ. 2015. № 3. С. 209–216.
3. Кравчук В.І. Місце технології нейронечіткого моделювання в системі ризик-менеджменту банку. Бізнес Інформ. 2014. № 4. С. 405–409.
4. Кишакевич Б.Ю., Юзьв'як О.А. Моделювання економічного капіталу банку для кредитного та ринкового ризиків. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3(1). С. 124–127.
5. Курдидик Н.І. Поточний стан і перспективи синдикованого кредитування банків. Бізнес Інформ. 2016. № 1. С. 287–293.
6. Іванилова О.А. Впровадження системи ризик-менеджменту в діяльність комерційних банків. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 7. С. 33–36.
7. Лагода Є.Ю. Формування концепції ризик-менеджменту для комерційних банків України на прикладі ПАТ «Альфа банк». Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2(3). С. 188–194.
8. Сало І.В., Ребрик М.А. Управління валютним ризиком банку на основі застосування трансфертного ціноутворення. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2009. Т. 25. С. 324–330.
9. Січко Т.В. Моделювання ризику та фінансової стійкості комерційного банку. Галицький економічний вісник. 2016. № 2. С. 201–207.
10. Тимків А.О. Становлення ризик-менеджменту в інвестиційній діяльності комерційних банків в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. 2011. Вип. 17. С. 398–404.